

слідства, надаючи процесуальні вказівки не пізніше ніж через 24 години після його підготовки.

Перелік використаних джерел

1. Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»

Владислав Сергійович РУДИЙ,
*курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для підрозділів
стратегічних розслідувань, гр. ФЕБ 842
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Професор кафедри кримінального процесу ФПФОДР
к.ю.н., доцент*

Володимир Михайлович ФЕДЧЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ АБО НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

Неповнолітній підозрюваний або обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, прокурором, слідчим суддею або судом через своїх батьків або інших законних представників. Інше розпорядження допускається лише за умови, що воно зумовлене обставинами, встановленими під час кримінального провадження (ст. 489 КПК України).

Відповідно до частини 8 статті 228 КПК України психологи та інші фахівці можуть залучатись до пред'явлення для визнання. Крім того, відповідно до статті 227 КПК України, при проведенні слідчої дії за участю дитини забезпечується участь законного представника, психолога, якщо це необхідно, лікаря. Це відповідна гарантія поваги прав та інтересів дитини, яка зазнала або стала свідком злочину. Однак участь захисника в таких випадках не є обов'язковою, що є ознакою неоднакового статусу дитини, оскільки існують правові норми, яких необхідно дотримуватися, і це функція захисту дитини, щоб забезпечити проведення слідства місце в межах закону (наприклад, серед особи, яка має бути впізнаваною, повинні бути принаймні три інші особи, які не можуть змінити вік, зовнішній вигляд та одяг; якщо ідентифікація відбувається на фотографіях, вони не повинні мати жодних позначок тощо). Представляючи особу для виявлення причетності до дитини, підозрюваної чи обвинуваченої у скоєнні злочину, участь адвоката є обов'язковою, але не вимагає участі законного представника, психолога чи лікаря для дітей віком від 16 до 18 років. У цьому випадку законодавець нехтував принципами рівності та конкуренції у кримінальному судочинстві для кожної сторони.

Крім того, важливим є визначення способу проведення впізнання за участю дитини. Відповідно до пункту 4 статті 228 КПК України, для забезпечення безпеки особи, яка впізнає особу, ідентифікація може проводитися в тих випадках, коли особа, яка впізнає, не бачить і не чує особу, яка впізнає особу, тобто поза її візуальним і слуховим спостереженням.

У зв'язку з цим у судовій літературі рекомендується застосовувати такі методи захисту особи, яка впізнає: процес ідентифікації знаходиться в приміщенні: одне з яких темне, а друге світле; особа, яка впізнає, знаходиться разом із слідчим і розміщується в темній частині кімнати; особи, яких слід впізнати, перебувають у світлій частині кімнати. Однак ми критично ставимось

до цієї точки зору, оскільки існує ризик того, що дитина, яка її визнає, може зустріти цю людину потім. У цьому випадку доречно використовувати спеціально обладнане приміщення - «зелену кімнату». Особливістю такої кімнати є наявність венеціанського скла, через яке можна спостерігати, що відбувається в кімнаті. Для людини в кімнаті венеціанське скло виглядає як звичайне дзеркало. Такі приміщення переважно використовуються для допиту дитини з метою зменшення травматизації дитини, але, на нашу думку, вони цілком можуть бути використані під час слідчої (розшукової) дії - представлення особи для впізнання. В Україні є чотири «зелені кімнати», які обладнані згідно стандарту, по дві у місті Києві та по одній у містах Одеса та Харків. Використання цих приміщень особливо актуально у випадках сексуального насильства та сексуальної експлуатації дитини, торгівлі дітьми та інших злочинів насильницького характеру щодо дитини. Такий підхід забезпечить уникнення зорового контакту дитини з підозрюваним та додасть дитині відчуття безпеки та комфорту. Необхідно окремо зупинитися на участі дитини у слідчій дії пред'явлення трупа для впізнання. Відповідно до статті 230 КПК України пред'явлення трупа для впізнання здійснюється відповідно до вимог, встановлених пунктами 1 та 8 статті 228 КПК України. Ми вважаємо, що в цьому випадку участь дитини має бути обмеженою, оскільки це спричинить психологічну шкоду дитині, навіть якщо розпізнавання буде зроблено за допомогою фотографії. У такій ситуації участь дитини має відбуватися у виняткових випадках і лише за наявності позитивної думки психолога [1, с. 78].

Стаття 226 КПК України передбачає, що допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря.

Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день.

Середовище допиту також може істотно вплинути на встановлення психологічного контакту. Слідчий повинен вирішити, зокрема, такі питання: проведення допиту у своєму кабінеті, де немає інших слідчих, для яких цей кабінет є також основним місцем роботи; стан цієї шафи (наявність певних меблів тощо); чи потрібно проводити допит в офіційній формі тощо [2, с. 318].

Враховуючи вікові особливості опитуваного, слідчому слід пам'ятати, що для встановлення психологічного контакту необхідно провести підготовку викладача чи спеціаліста в галузі психології, а за наявності певних медичних показань також і лікаря.

Готуючись до допиту, слідчий повинен не лише ретельно розглянути свій план, але і визначити, які психологічні знання слід використовувати для його ефективного здійснення. Особливе місце серед засобів оптимізації допиту належить тактичним прийомам, заснованим на даних психології.

У кожному випадку перед допитом слідчому необхідно вжити заходів ситуативно.

Так, К.О. Чаплінський визначає перелік заходів, які слід вжити для підготовки до допиту:

- ретельне, повне та всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження та визначення предмета допиту (виявлення обставин, які можуть бути відомі опитуваному), слідчої ситуації;
- визначення кола осіб, які підлягають допиту, та послідовності їх проведення (визначення "слабкої ланки", яка сприйнятлива до психологічного впливу та може полегшити розслідування);
- збір актуальної інформації про склад групи та її злочини;
- вивчення опитуваної особи;
- підбір речових доказів та інших матеріалів для представлення опитуваному;

- вирішення питання про час та місце допиту, спосіб виклику на допит;
- визначення тактичних прийомів, які слід використовувати під час допиту;
- визначення необхідних технічних засобів для фіксації допиту та їх підготовки;
- визначення учасників допиту;
- забезпечення сприятливих умов для проведення допиту з урахуванням необхідності гарантувати безпеку та планувати допит [3, с. 68].

Успіх допиту підозрюваного залежить від вмілого підбору та ефективного застосування тактики та прийомів, вироблених теорією.

Вирішення питання про місце допиту (за місцем розслідування або за місцем допитуваної особи) залежить від конкретної ситуації. Однак у всіх випадках слідчий повинен прагнути до того, щоб місце відповідало вимогам середовища допиту - було зручним для проведення цієї слідчої (розшукової) дії, полегшувало встановлення необхідного психологічного контакту з допитуваним, фокус його уваги щодо предмету допиту, забезпечувалося збереження слідчої таємниці [4, с. 218].

Якщо є підстави, слідчий повинен вирішити, чи використовувати тактичні засоби впливу. Засоби впливу мають певні критерії, які визначаються кримінально-процесуальним законом, віковими та психічними особливостями опитуваного.

Наприклад, Р.С. Белкін виділяє такі критерії допустимості засобів впливу: 1) законність, тобто послідовність прийому, означає вимоги закону; 2) вибірковість впливу, тобто орієнтація лише на певних індивідів та нейтралітет до інших; 3) моральність, тобто дотримання моральних принципів суспільства [4, с. 511].

Водночас систематичний аналіз норм глави 20 КПК України дозволяє констатувати, що в окремих випадках визначення доцільності участі певних осіб

у слідчих діях покладається на розсуд слідчого прокурора, який їх проводить. Зокрема, у разі необхідності допиту залучається перекладач (ч. 3 ст. 224 нової КПК України), а також лікар у допиті та інших слідчих (розшукових) діях, пов'язаних із неповнолітньою чи неповнолітньою особою, у тому числі (Частина 1 статті 226, частина 1 статті 227 та частина 1 статті 491 КПК України) [5, с. 9].

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється в межах повноважень єдиної системи процесуальної діяльності органів досудового розслідування, прокуратур та судів, спрямованих на досягнення загальних цілей кримінального провадження та виходячи із його загальних принципів. Однак він має і свої особливості, які спрямовані на вирішення питань відповідальності та покарання неповнолітніх за кримінальні правопорушення. Ці особливості пов'язані з предметом доказування, колом та статусом осіб, які беруть участь у провадженні, з метою посилення правового захисту неповнолітніх, здійснення окремих слідчих дій, публічності судового розгляду тощо.

Отже, у кримінальному провадженні проти осіб, підозрюваних або обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення віком до 18 років, участь захисника є обов'язковою з моменту встановлення факту неповнолітніх чи будь-яких сумнівів у тому, що особа має повноліття.

Перелік використаних джерел

1. Мальована Т.І. Особливості проведення пред'явлення для впізнання за участю дитини у кримінальному провадженні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. № 1. Т. 4. С. 78-80.
2. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: Підручник. К.: Істина, 2014. 432 с.
3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. 240 с.
4. Криміналістика : учеб. для вузов / под. ред. Р. С. Белкина. М. : НОРМА, 2001. 990 с.

5. Іващенко О. В. Підстави і процесуальний порядок виклику учасників кримінального провадження для участі у слідчих (розшукових) діях. Часопис Національного університету "Острозька академія". 2013. № 1(7) С.1–16.

Діана Артуровна ТУПОТІНА,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Денис Валерійович СМІРНОВ,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Доцент кафедри криміналістики та
домедичної підготовки ФПФОДР
к..ю.н., доцент
Ганна Сергіївна БІДНЯК

ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІДОЗРЮВАНИХ (ОБВИНУВАЧЕНИХ)

За своїм характером допит – складна багатоаспектна слідча (розшукова) дія, що часто протікає в умовах конфліктної ситуації. Під конфліктною ситуацією розуміють таке поєднання обставин інтересів слідчого (як представника держави), що розслідує кримінальне правопорушення, і допитуваної особи.